

NOVÉ OBJEVY RANĚ STŘEDOVĚKÝCH KOMUNIKACÍ NA MALÉ STRANĚ V PRAZE

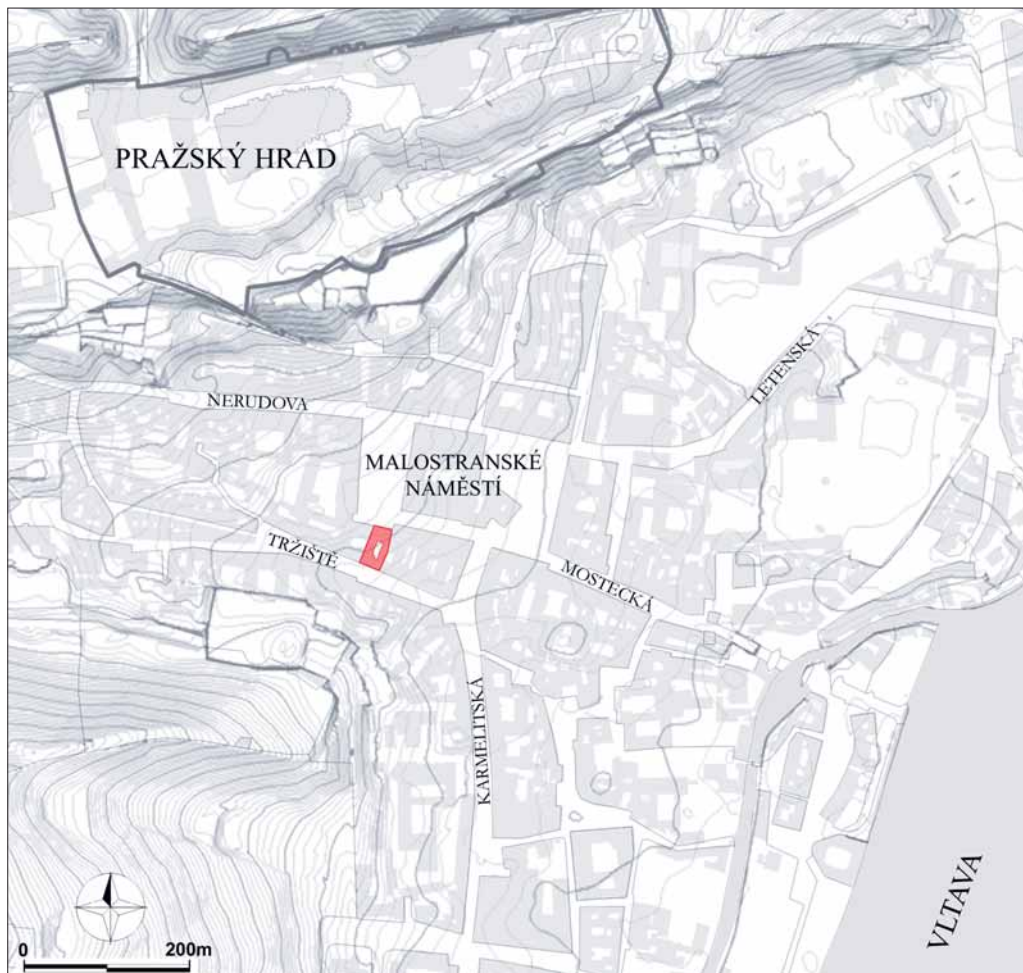
Příspěvek k poznání komunikační sítě podhradí Pražského hradu

TOMASZ CYMBALAK – JAROSLAV PODLIŠKA

Klíčová slova — raný středověk – Praha – Malá Strana – archeologie – předlokační osídlení – opevnění – dřevěné komunikace – 9. až 11. století

Úvod

V letech 2006 a 2008 proběhl na parcele domu čp. 260/III. na Malostranském náměstí v Praze 1 náročný záchranný archeologický výzkum, při kterém bylo na několika místech ohrožených stavební činností prozkoumáno výrazněji nenarušené historické nadloží (CYMBALAK/PODLISKA v tisku). První písemná zmínka o domě situovaném v jihozápadním rohu horní části náměstí pochází z počátku 15. století (VLČEK 1999, 363). Historie osídlení tohoto místa je však podstatně starší a je spojena se samotnými počátky raně středověkého podhradí pod Pražským hradem v centru dnešní Malé Strany (obr. 1).

Obr. 1. Lokalizace výzkumu Praha 1-Malá Strana, Malostranské náměstí čp. 260/III (grafická úprava J. Hlavatý, T. Cymbalak).

Výzkumem bylo odborně rozebráno cca 270 m³ historických terénů s mimořádně komplikovanou, místy až 4 m mocnou stratifacií, ze které bylo získáno přes 18 500 artefaktů raně středověkého až novověkého stáří. Mladší zkoumané situace souvisely se stavebním vývojem domovní zástavby od vrcholného středověku do 1. poloviny 19. století. Z období počátků lokačního města byly dokumentovány různé zahlobené objekty, fragmenty nejstarší zděné zástavby a především část

Obr. 2. Povrch jedné z úrovní rané středověké komunikace – viz obr. 4-C/1 (foto E. Ditmar).

Obr. 3. Příklad konstrukce cesty – viz obr. 4: BI/2, BII/2 (foto E. Ditmar).

hlavní hradební zdi opevnění Malé Strany z 2. poloviny 13. století. Starší horizont prokázal sídlištní využívání zkoumaného prostoru kontinuálně již od raného středověku. Uvedenému časovému úseku náleželo mohutné, funkčně strukturované sídlištní souvrství.

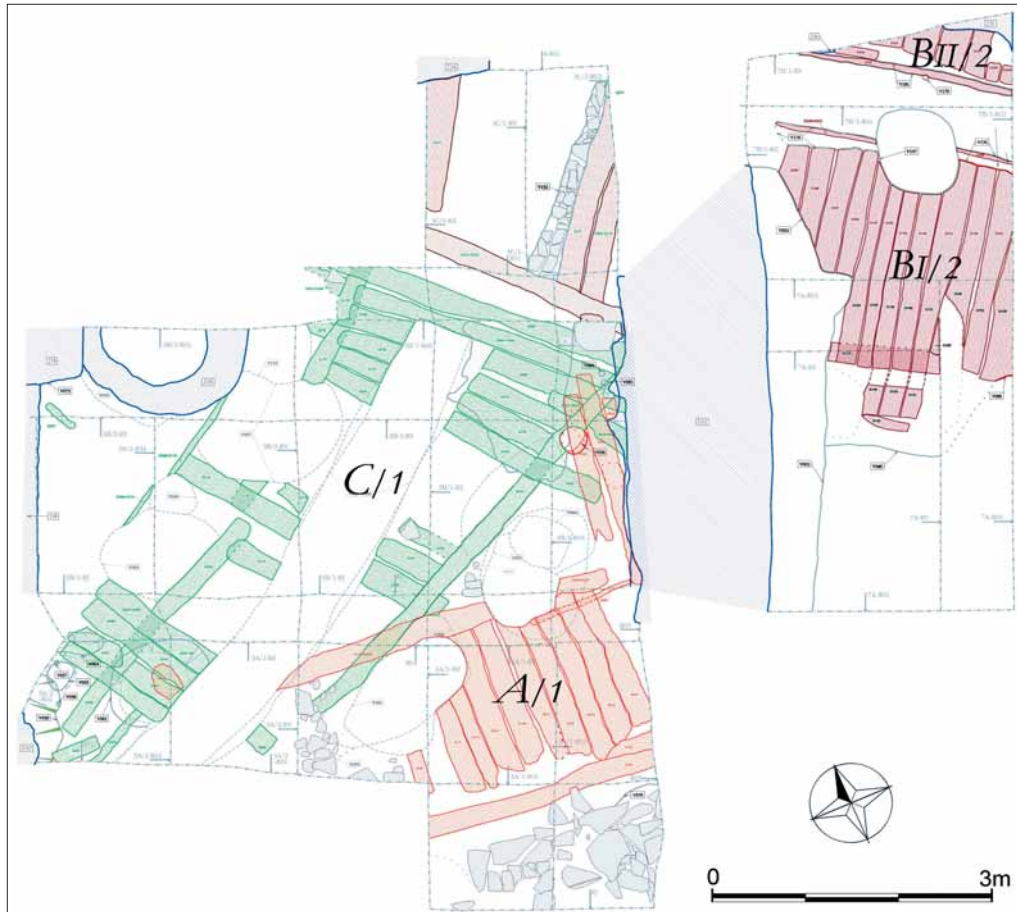
Mezi obzvláště výjimečné archeologické situace patřily relikty dřevěných konstrukcí několika úrovní cest, spadajících svým vznikem a provozem do období od sklonku 9. do závěru 11. století (obr. 2, 3, 4, 9).

Zkoumaná lokalita v kontextu vývoje osídlení malostranského podhradí

Počátky historického osídlení v prostoru malostranské kotliny (kromě pravěkého období) jsou na základě archeologického bádání kladeny do průběhu 7. a 8. století (ČIHÁKOVÁ 1999, 13). Vznik a vývoj mocenského sídla na hradčanském ostrohu nad Vltavou a posléze založení samotného Pražského hradu, jako rezidence vládnoucího rodu, jsou podle výsledků nejnovějšího poznání kladeny do doby okolo poloviny 9. století (FROLÍK/SMETÁNKA 1997, 34sq.; BOHÁČOVÁ 2001, 279; BOHÁČOVÁ 2008, 114–115, 117).

Výběr hradčanského ostrohu za sídlo prvních českých panovníků byl spjat s několika faktory. Nemalou úlohu při jeho volbě hrála zřejmě otázka komunikačního propojení s ostatními centry rané středověkého osídlení. Zde je třeba poznamenat, že v okruhu několika kilometrů neexistoval v té době pohodlný přechod přes řeku. Překročení toku Vltavy bylo možné díky brodům a ostrovům lokalizovaným právě v centru historického jádra Prahy (HRDLÍČKA 2000, 48). Tradičně je do těchto míst kladena křižovatka dálkových obchodních cest, směřujících ze západu na východ a z jihu na sever (ČIHÁKOVÁ 2000a, 175). Jejich kontrola s největší pravděpodobností přinášela panovníkovi nemalé zisky za poskytovanou ochranu kupeckých karavan (JEČNÝ 1987, 24).

V nejstarším období vývoje malostranského sídelního areálu se námi zkoumané místo nalézalo na jeho okraji. Na sklonku 9. století však již kolidovalo s průběhem jeho opevnění, především s prostorem na jeho vnější straně příkopu (ČIHÁKOVÁ 1999, 15; ČIHÁKOVÁ 2001, 49). Více jak tisíciletý sídlištní vývoj zde zanechal v průměru cca 3–4 m mocnou stratigrafii historického nadloží s početnými pozůstatky rozmanitých objektů, obytných, hospodářských a strategických staveb

Obr. 4. Praha 1-Malá Strana, Malostranské náměstí čp. 260/III. Nálezová situace nejstarších úrovní rané středověkých dřevěných cest. Přelom 9./10. století – A/1 – nejstarší cesta orientovaná ve směru západ – východ; 10. století – BI/2, BII/2, C/1 – současné úrovně mladších cest orientovaných ve směru severozápad – jihovýchod a jihozápad – severovýchod (sestavil T. Cymbalak, grafická úprava M. Ditmarová).

zbudovaných převážně ze dřeva (ČIHÁKOVÁ 1996; ČIHÁKOVÁ 1997, 123sq.). Vně i uvnitř raně středověkého opevněného areálu byly nalezeny také zbytky dřevěných konstrukcí náležející komunikacím (ČIHÁKOVÁ/DOBRÝ 1999, 339).

Se vznikem malostranské městské obce po roce 1257 prodělal celý prostor podhradí výraznou urbanistickou proměnu, která se výrazně zapsala i do podoby archeologických terénů (ČIHÁKOVÁ 1999, 25–27; HRDLIČKA 2000, 50). Mezi hlavní sídelní aktivity té doby patřila mohutná stavební činnost (výstavba domů, sakrálních staveb a církevních areálů) doprovázená intenzivní úpravou terénů (planýrky, snižování terénů, navážky, úprava povrchu veřejných prostranství a komunikací). Svou roli zde bezpochyby sehrála též výstavba městského opevnění (PODLISKA/HAVRDA/KOVÁŘ 2003, 45sq.).

Z pohledu stavební historie domu, ve kterém probíhal výzkum, lze konstatovat, že k jeho nejstarší části náležela severní podsklepená partie obrácená průčelím do náměstí (VLČEK 1999, 363–364). V nejstarším období města dosahovala domovní parcela výrazně menšího rozměru než dnes, pokrývala přibližně 40% současného pozemku. Důvodem byla skutečnost, že jižní polovina parcely původně náležela do nejstaršího pásu městské fortifikace (PODLISKA/HAVRDA/KOVÁŘ 2003, 47 obr. 14). Teprve po jejím zrušení v 2. polovině 14. století bylo uvolněné místo využito pro městskou zástavbu.

Dějiny domu čp. 260 jsou spojeny s několika stavebními proměnami jeho hmoty hlavně v průběhu pozdního středověku až novověku a postrádají bezprostřední souvislost s níže popisovaným objevem raně středověkých komunikací.

Metoda výzkumu

Vlastní výzkumné práce probíhaly na ploše poměrně široké a protáhlé parcely situované v domovním bloku mezi náměstím a ulicí Tržiště (obr. 1). Velikost zkoumané plochy byla limitována rozsahem stavebního záměru. Celkem se na parcele domu nalézalo 16 sond (plocha, linie, bod) o různé velikosti, které byly podrobeny archeologickému výzkumu. Ve většině případů byl plošný výzkum prováděn ze stávající úrovně povrchu dvora nebo z přízemí interiéru domu. Rozebírání jednotlivých ploch probíhalo vždy v závislosti na zkoumané situaci tzv. metodou postupného rozvíjení, která je v malostranských situacích standardně používána (ČIHÁKOVÁ 2001, 96; ČIHÁKOVÁ 2004b, 22–23). Důraz byl kladen na dokumentaci většiny stratigrafických vztahů jednotlivých kontextů a jejich prostorové propojení pomocí prováděné dokumentace. Nedílnou součástí projektu byla konfrontace výsledků starších výzkumů realizovaných v okolí s aktuálně odkrývanými situacemi, především s nálezy ze sousedního objektu čp. 259. Výzkumné práce zde trvaly s nevelkými přestávkami cca 8 měsíců.

Archeologická zjištění pro dobu vrcholného středověku a novověku

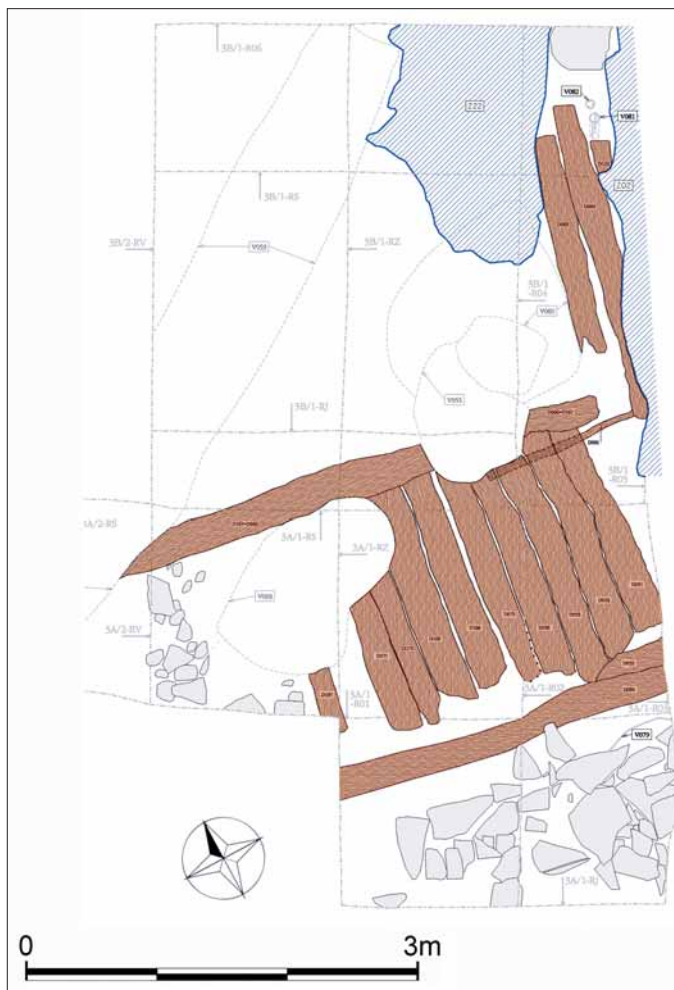
Vedle detailního poznání situace raně středověké přinesl výzkum též řadu neméně důležitých zjištění z chronologicky mladších úrovní historického nadloží lokality. Mezi významné nálezy patřil 7 m dlouhý, 2,4 m široký a až 1 m vysoký úsek základové partie hradební zdi náležející k přemyslovskému opevnění Malé Strany z 2. poloviny 13. století.

Stavební vývoj měšťanského domu bylo možné sledovat prostřednictvím řady reliktních několika typově různých zděných konstrukcí a objektů vrcholné a pozdně středověkého stáří (zaniklý sklípek ve dvoře domu, zahlobený vstup do suterénů a studna). Důležité poznatky o stavebním vývoji domu přinesla též dokumentace stavbou odhalovaných stávajících konstrukcí domu, především v úrovni suterénů. Pozoruhodným objevem byla částečně zasypaná odvodňovací štola, jejíž zazděné ústí bylo odhaleno v druhém, do doby výzkumu neznámém suterénu východního křídla domu. Podrobnějším zkoumáním štoly, prováděným prostřednictvím specializované speleologické firmy, bylo zjištěno její propojení pomocí cihlového kanálku s cca 15 m hlubokou novověkou studnou, odhalenou taktéž výzkumem v jižní části současného dvora (ŘEHÁK 2007; ŘEHÁK 2008). Časové zařazení vzniku a využívání uvedeného díla zůstalo při nedostatku datovacího materiálu pouze rámcové, spadající do období novověku (17.–18. století).

Konstrukce raně středověkých komunikací a jejich nálezová situace

Při archeologickém výzkumu plochy situované v severní polovině dvora a sousedících prostor pod západním křídlem domu bylo ve spodní partii historického nadloží, v hloubce cca 1,5–3,5 m od

Obr. 5. Konstrukce povrchu starší cesty – viz obr. 4: A/1 (grafická úprava M. Ditmarová, J. Hlavatý).

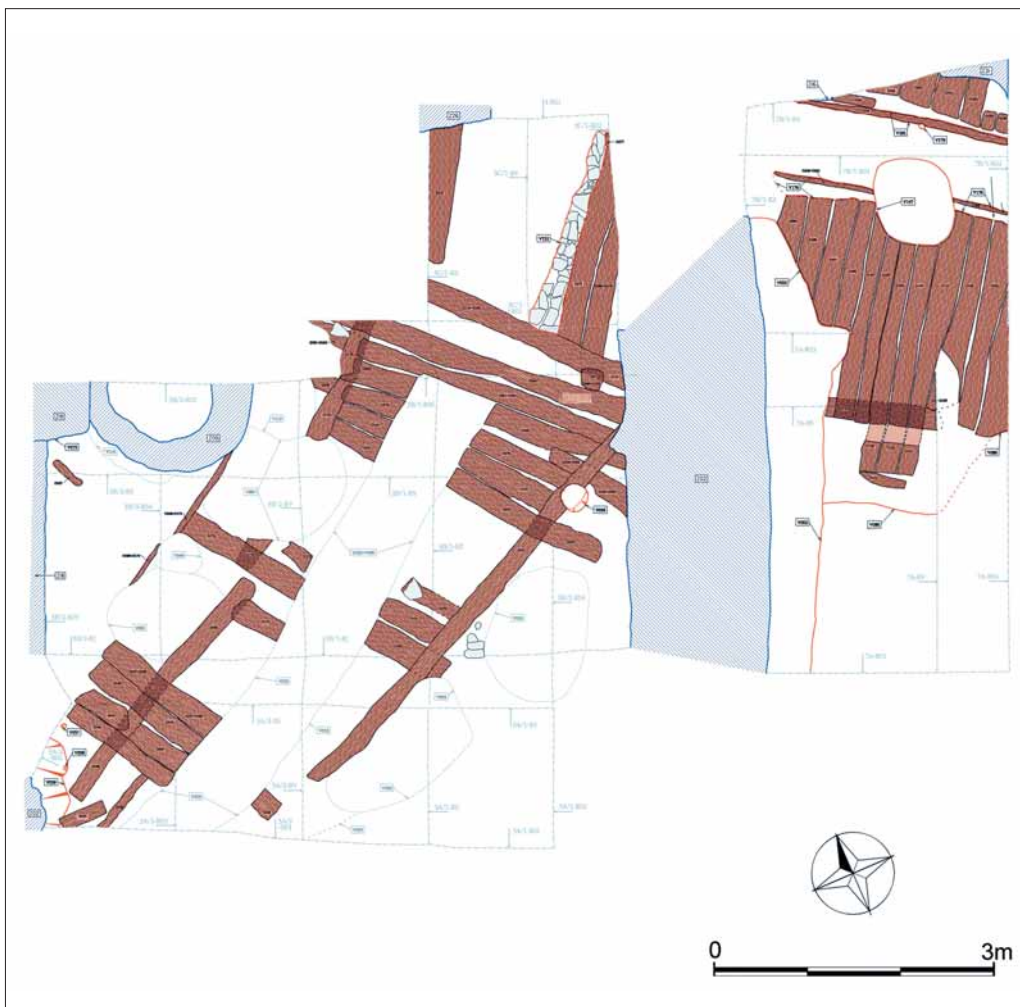
současného povrchu, odkryto mohutné, značně strukturované souvrství tvořené relikty rozložených dřevěných konstrukcí (obr. 2, 3). Na základě charakteristického tvaru a použité konstrukce byly nálezové situace interpretovány jako pozůstatky cest v několika výškových úrovních probíhajících přibližně ve třech směrech (obr. 4). Rozsah odkryvu jednotlivých úseků komunikací byl limitován stavebním záměrem a konstrukcemi stávajícího domu. Jejich odhalená délka se pohybovala od 6,75 m do 7,25 m. Stupeň zachování jednotlivých úseků a úrovně se výrazně lišil. Stratigraficky mladší úrovně byly oproti starším značně fragmentární. Základní konstrukční schéma však bylo u všech cest obdobné. Vždy se jednalo o konstrukci v podobě dvou masivních, s odstupem souběžně uložených vodících trámů a přes ně položených fošen, sražených delšími stranami k sobě, které

tvorily vlastní povrch cesty. Šíře jednotlivých úseků byla různá. Nejmenší šíře cca 2,4 m dosahovala nejstarší cesta orientovaná ve směru západ – východ (obr. 4-A; 5). Zbylé dva směry již držely přibližně stejnou šíří cca 3,2–3,4 m. Materiálem na výstavbu těchto cest bylo na základě druhové analýzy v 99 % případů dubové dřevo (DOBRY 2007). Jednotlivé cesty se mezi sebou lišily především počtem postupně na sebe uložených pochozích úrovní a dílčími konstrukčními detaily.

Nejstarší cesta (obr. 4-A) byla zachována pouze v jedné úrovni. Oproti ostatním byl její základ mírně zahluoben do podloží. Základový výkop byl vyložen vrstvou opukových kamenů a valounů, na kterou nasedala vlastní dřevěná konstrukce.

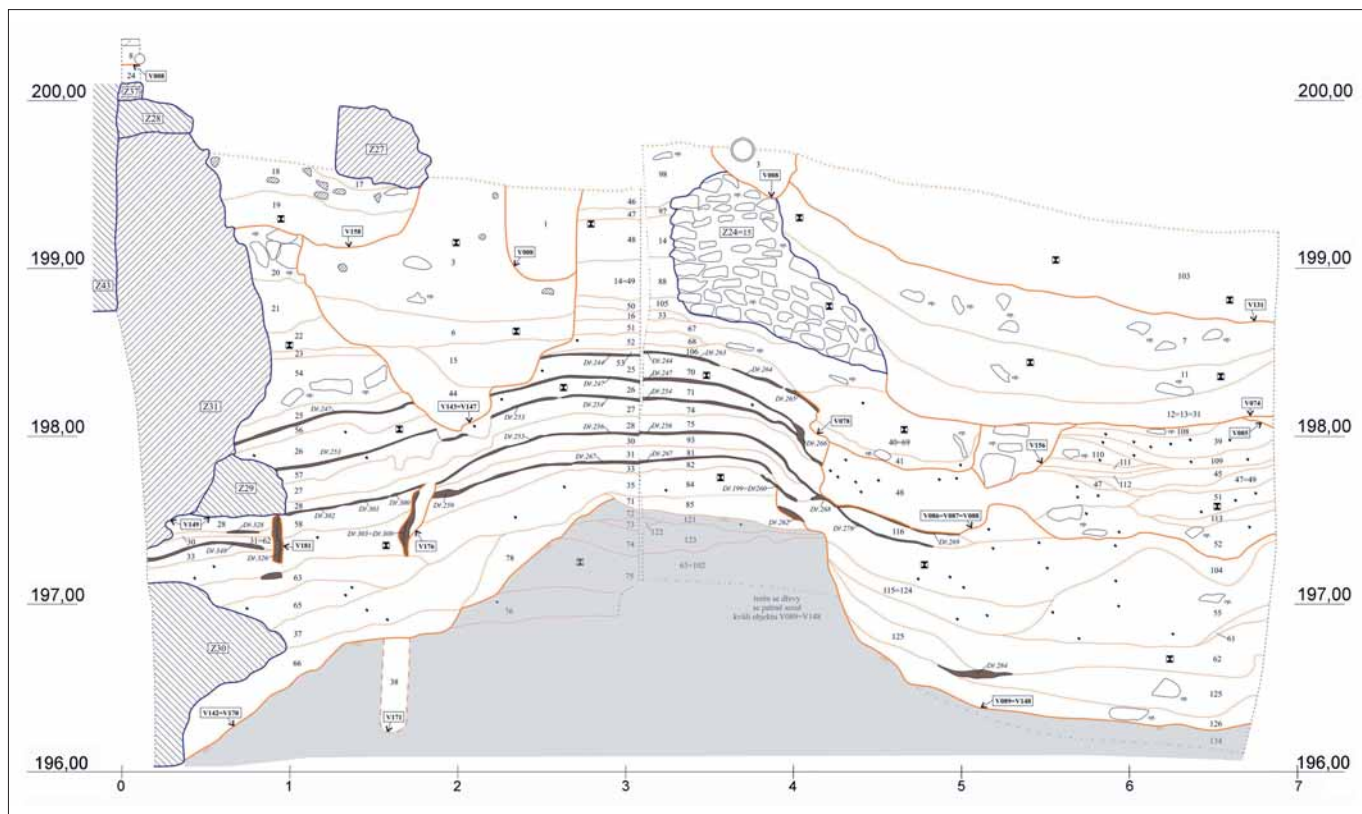
Po zániku nejstarší cesty zde vznikly dvě nové cesty (obr. 6), orientované ve směru severozápad – jihovýchod (obr. 3; 4-B) a přibližně kolmo se na ni napojující cesta vedoucí od jihozápadu k severovýchodu (obr. 2; 4-C). Vývoj obou, po určitou dobu současně provozovaných cest byl dlouhodobější a konstrukčně bohatší. Cesta lokalizovaná jižněji (obr. 4-C) byla konstruována obdobně na vodících trámech uložených na povrchu svahových hlín. Celkem zde byly rozpoznány 4 úrovně, z nichž mladší byly ve své ose opatřeny odvodňovacím korytem obloženým dřevem.

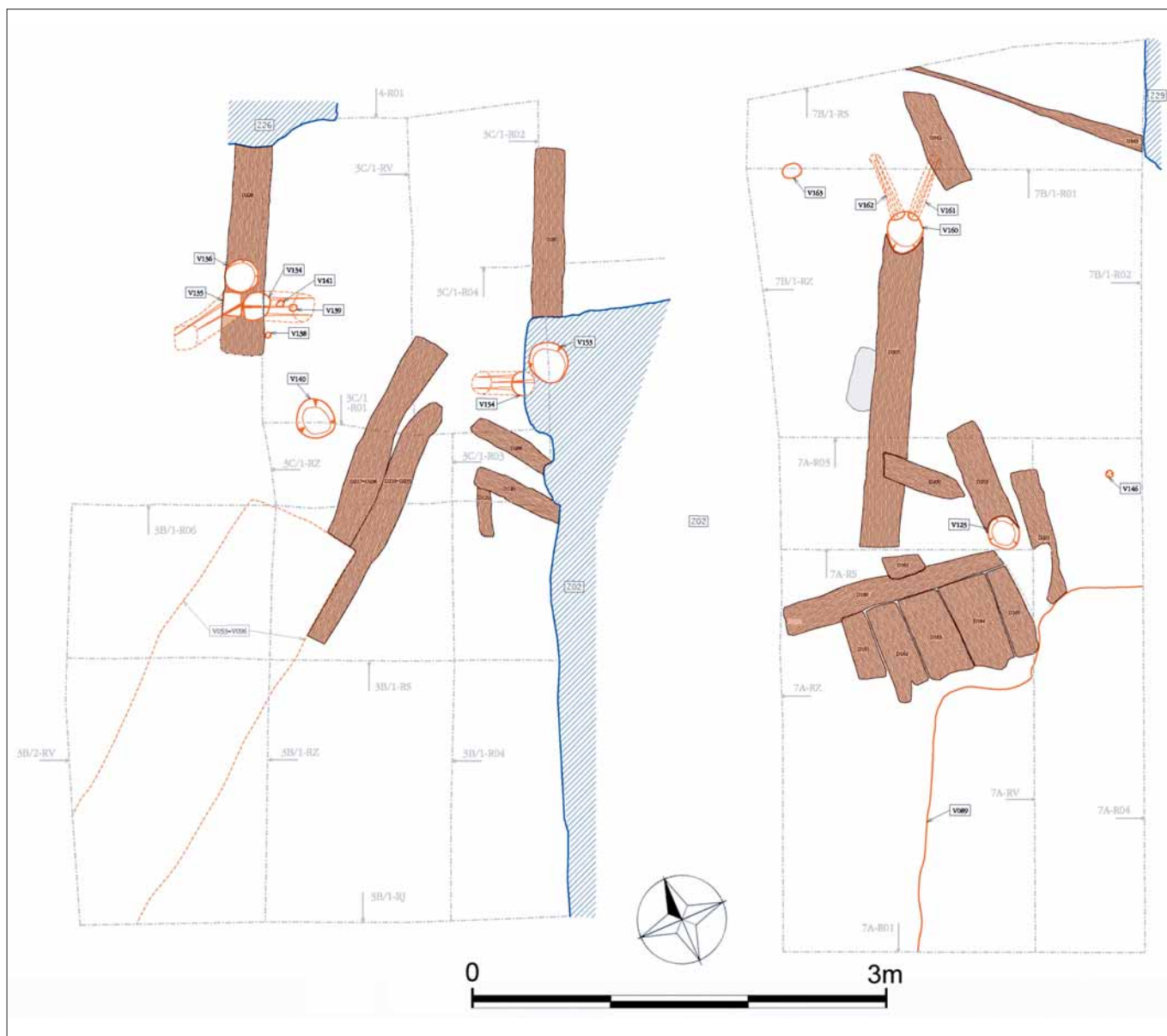
U severněji lokalizované cesty, kterou vzhledem ke schématu komunikační sítě podhradí pracovníci považujeme za cestu ústřední, bylo zachyceno 5 až 6 pochozích úrovní (obr. 4-B). Jednotlivé úrovně komunikací byly od sebe odděleny cca 8–10 cm silnými sedimenty jílovitých až písčitých hlín s podílem organiky, které zde vznikly patrně v průběhu provozu (obr. 7). V případě dvou nejstarších úrovní této cesty se ukázalo, že se jednalo o dva samostatné, souběžně orientované komunikační pruhy (každý o šířce cca do 3 m), které od sebe oddělovalo cca 0,8 m široké koryto, s potenciální odvodňovací funkcí (obr. 6 – pravý horní roh plánu). Po určité době však bylo koryto překryto deskami a oba pruhy spojeny v jednu souvislou komunikaci o šířce více než 5 m. Důležitým zjištěním se v případě tohoto směru cesty stal nález části rozměrného zahluobeného objektu s pravoúhlým nárožím a rovným dnem, který byl převrstven dřevěnými konstrukčními prvky cesty směru B, avšak podle terénního pozorování narušil konstrukci nejstaršího směru cesty A (obr. 7).

Obr. 6. Konstrukce povrchu mladších cest – viz obr. 4: BI/2, BII/2, C/1, orientovaných ve směru severozápad – jihovýchod a jihozápad – severovýchod (grafická úprava M. Ditmarová, J. Hlavatý, T. Cymbalak).

Obr. 7. Stratigrafie komunikačního souvrství v tělese mladší cesty – viz obr. 4: BI/2, BII/2. Uprostřed je situovaná komunikace severozápad – jihovýchod, vyznačující se největším počtem (5) dochovaných pochozích úrovní. V levé spodní části profilu patrné rozdělení nejstarších partií komunikace žlabem. V pravé spodní části profilu se nalézal stratigraficky starší zahluubený objekt, snad dům (grafická úprava O. Pulkert, T. Cymbalak).

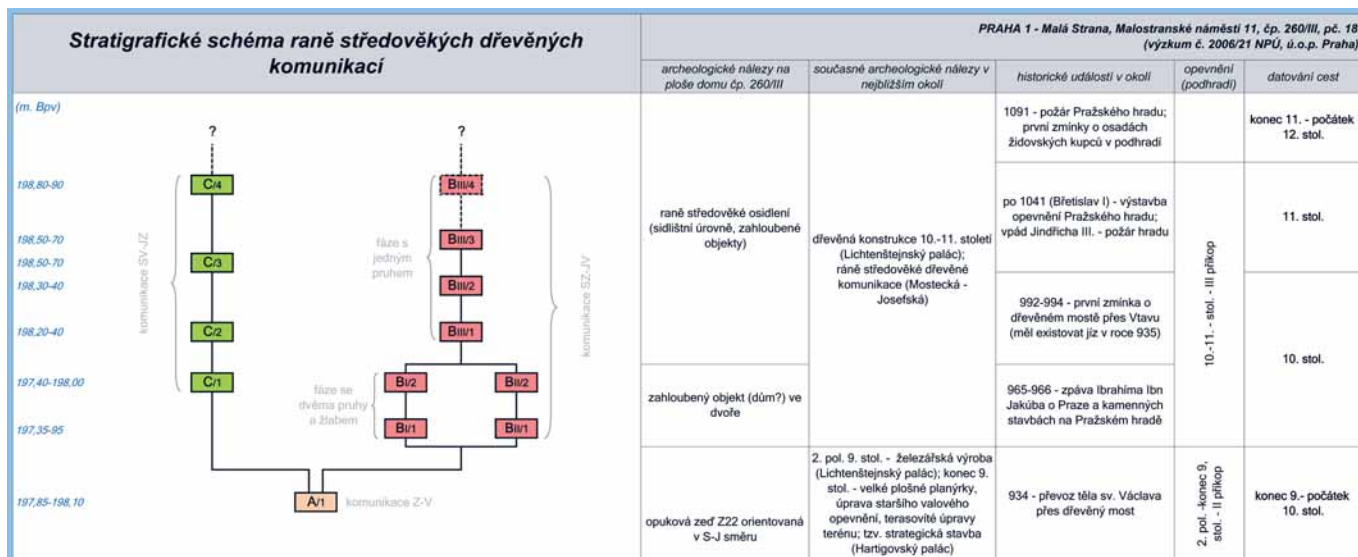

Obr. 8. Negativy dřevěných sloupů a jednotlivé základové prvky konstrukce dřevěné cesty – viz obr. 4: BI/2, BII/2 (grafická úprava M. Ditmarová, J. Hlavatý).

Objekt vykazující rysy domovní stavby svou existencí mezi dvěma chronologicky odlišnými směry komunikací dokládá skutečnost, že se využívání daného místa v průběhu relativně kratšího časového období radikálně měnilo.

Dalším technickým specifickým této cesty směru B byly kumulace mohutných sloupových prvků podepírající vlastní konstrukci, po kterých zůstaly zachovány pouze mohutné kruhové negativy částí konstrukce, která se původně nalézala nad terénem (negativy nadzemních částí sloupů). Celkem se jednalo o tři skupiny nacházející se v dílčích odstupech v základové partii v severozápadní části zkoumané plochy. Hlavním prvkem každé skupiny byly vertikálně založené dřevěné sloupy o průměru až 0,34 m, zpevněné šikmo uloženými dřevy (vzpěrami) menšího průměru. Dřevěné prvky se zahlubovaly až do podložních svahových hlín. Každá skupina měla svůj protěšek na druhé straně cesty, vzdálený cca 1,8–2 m. Celkem se podařilo zdokumentovat 10 vertikálních konstrukčních prvků, jejichž úkolem patrně bylo vynesení cesty nad úroveň povrchu geologicky nestabilního terénu (obr. 8). Uvedený závěr odpovídá i zjištění archeologicko-geologického průzkumu, který v jihozápadním koutě dnešního Malostranského náměstí opakovaně detekoval pozůstatky lokální mokřiny pro období raného středověku (ČIHÁKOVÁ 1999, 11; ZAVŘEL 2001, 20sq.; ČIHÁKOVÁ/MÜLLER 2008). Cesta probíhající ve směru severozápad – jihovýchod tak měla ve své části podobu snížené mostní konstrukce procházející přes podmáčený terén mokřiny. Uvedený fakt nejspíše přispěl i k opakované obnově jejího povrchu, a tak k postupnému, avšak výraznému nárůstu celého komunikačního tělesa v této trase. Nárůst zde mohl být způsoben i dalšími

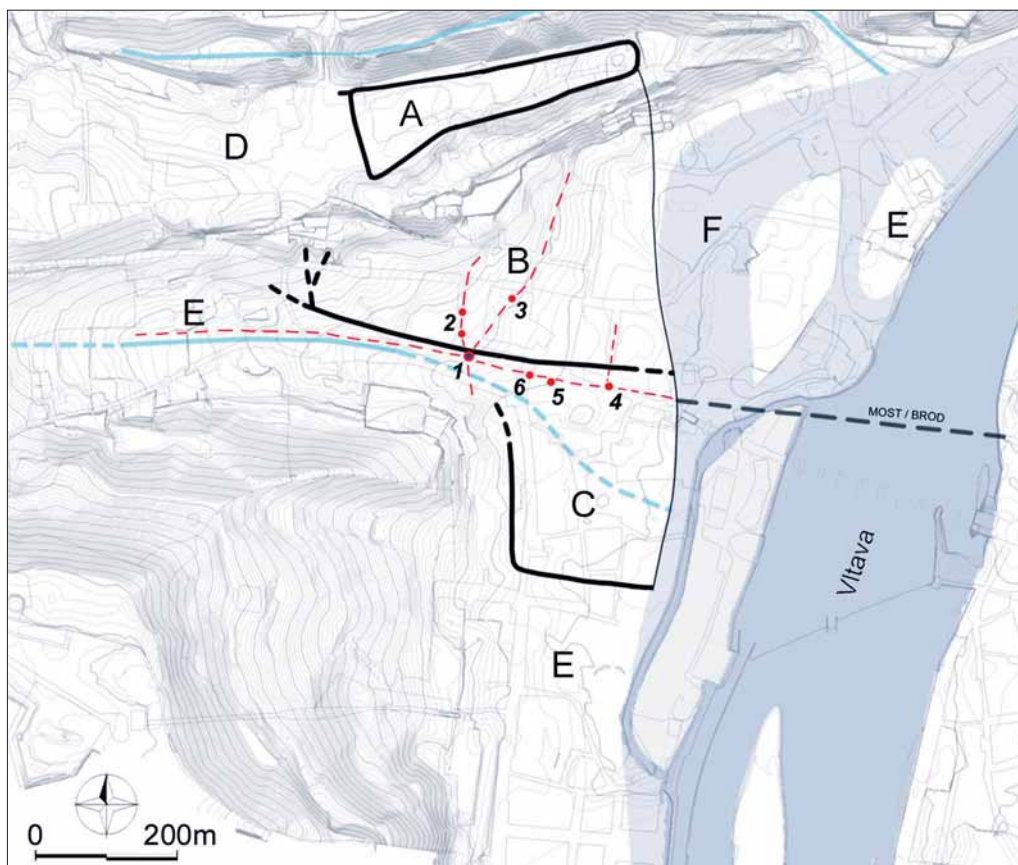
faktory, jako například zvýšenou frekvencí provozu na cestě, která se odrazila v opakované obnově jejího povrchu, potažmo celé konstrukce.

Po zániku komunikací byla jejich plocha postupně překryta cca 1,2 m mocným sídlištním souvrstvím, kterému v horní části dominovaly polohy s destrukcemi minimálně dvou blíže neznámých staveb s rozvalenými kamennými podezdívkami a s funkčně neurčitelnými jámovými výkopy náležejícími snad konstrukcím dřevěné zástavby. Tento výrazný horizont tak dokládá zcela odlišné urbanistické využití sledovaného prostoru v průběhu 11. století až 1. poloviny 13. století.

Chronologie komunikací

Plně nezodpovězena zůstala otázka absolutního datování jednotlivých cest. Jedním z důvodů byl především špatný stav dokumentovaných dřev z jejich konstrukcí, který nedovolil na žádném z více

Obr. 9. Stratigrafické schéma raně středověkých dřevěných komunikací objevených archeologickým výzkumem domu čp. 260/III. (Sestavil a graficky upravil T. Cymbalak.)

Obr. 10. Rekonstrukční plán raně středověkého suburbia pod Pražským hradem s vyznačením průběhu opevnění, hlavních komunikačních směrů a archeologických nálezů raně středověkých cest. **Červeně** – lokalizace jednotlivých nálezů raně středověkých cest a rekonstrukce jejich průběhu (čárkované); **modře** – trasa Malostranského potoka; **A** – Pražský hrad ve starší raně středověké podobě; **B** – centrální část podhradí opevněná v raném středověku; **C** – jižní sídelní areál opevněný v raném středověku; **D** – hradčanský sídelní areál v předpolí Pražského hradu; **E** – osídlení vně opevnění malostranského podhradí; **F** – zaniklé holocenní koryto Vltavy; **1** – Malostranské nám. čp. 260 a v bezprostředním západním sousedství objekt čp. 259; **2** – Malostranské nám. pč. 993; **3** – Malostranské nám. čp. 2; **4** – Mostecká ulice; **5** – Malostranské nám. čp. 271; **6** – Karmelitská ulice. (S využitím rekonstrukčního mapového podkladu ČIHÁKOVÁ/HAVRDA 2008, 206 sestavil a graficky upravil J. Hlavatý, T. Cymbalak, J. Podliska.)

než 390 odebraných, silně mineralizovaných vzorků provést pozitivní dendrochronologické měření (DOBRY 2007). Pouze analýza nevelkého souboru keramiky umožnila rámcově datovat výstavbu a existenci jednotlivých úrovní cest do období od přelomu 9./10. století až po závěr 11. století.

Nejstarší komunikace (obr. 4-A) byla tímto způsobem na základě výskytu keramických zlomků s límcovitou profilací okrajů datována do mladší fáze středohradištního období (přelom 9./10. století). Mladší dvojice cest (obr. 4-B, C) byla už spojena s oběhem keramiky s kalichovitě profilovanými okraji, jejichž těžiště výskytu spadá do průběhu 2. poloviny 10. století. Nejmladší úroveň těchto cest lze pracovním způsobem spojit s dobou, kdy uvedený okraj postupně dozníval, tedy od 1. poloviny 11. století (obr. 9). Na tomto místě je nutné opět zdůraznit, že počet nalezených zlomků keramiky byl poměrně malý a chronologicky nepříliš průkazný.

Nálezy raně středověkých komunikací z prostoru Malé Strany a Hradčan

Nový nález dřevěných cest v domě čp. 260 úzce souvisí s problematikou komunikační sítě raně středověkého malostranského podhradí. Již v minulosti měli archeologové možnost zkoumat pozůstatky raně středověkých cest na několika místech Malé Strany.

Nejvýznamnější a zároveň největší plošný objev byl proveden v prostoru dnešní Mostecké a přilehlé Josefské ulice. Jednalo se o mohutnou základovou konstrukci cesty (veřejného prostoru) sestavenou do pravouhlé sítě rámu, bez dochovaných pochozích úrovní. Celková dokumentovaná délka této stavby v linii odlišné od dnešní Mostecké ulice činila cca 40 m a šířka přesahovala více než 23 m s odbočkou probíhající v ose dnešní Josefské ulice. Získaná dendrochronologická data dřev použitých v konstrukci umožnila jejich datování do období od konce 9. až do poloviny 10. století (ČIHÁKOVÁ 1998, 258–259; ČIHÁKOVÁ 2000b, 358; ČIHÁKOVÁ/DOBRY 1999). Další fragmenty dřevěných konstrukcí, interpretované jako raně středověké komunikace, byly nalezeny v západní části horního Malostranského náměstí, parc. č. 993 (ČIHÁKOVÁ/MÜLLER 2008), v severní partii Karmelitské ulice (ČIHÁKOVÁ/ZAVŘEL 1998, 259–260) a ve sklepních prostorech domu čp. 271 na Malostranském náměstí (ČIHÁKOVÁ 2004a, 350; 2008b). Opět i u těchto nálezů se jednalo o situace datované do průběhu 10. století. Zatím nejstarším dokladem cesty v podhradí byla nálezová situace dokumentovaná v prostoru objektu čp. 2 situovaného ve středu Malostranského náměstí. Jednalo se o komunikaci o dvou fázích. Starší cesta, vyložená kameny a nahodile i zvířecími kostmi, byla datována již na počátek 9. století. Stratigraficky následná dřevěná konstrukce plnila svou funkci přibližně na sklonku 9. století (ČIHÁKOVÁ 2003; ČIHÁKOVÁ 2008a; ČIHÁKOVÁ/HAVRDA 2008, 218).

S nálezy dřevěných komunikací se setkáváme i v opevněném prostoru Pražského hradu (celková rekapitulace poznání se souhrnem starší literatury BOHÁČOVÁ 1998, 10–16). Svou formou se výrazně neliší od nálezů z podhradí. Opět i zde se uplatnila tradiční roštová konstrukce dřevěných komunikací, doplněná úseky se štětovanými povrchy s převahou opuky a břidlic nad křemennými oblázky (BOHÁČOVÁ 1998, 10–14). Doloženy jsou též vícenásobné úpravy cest a záměrné zpevňování jejich povrchu (BOHÁČOVÁ 1998, 14). Nejvýraznější konstrukční podobnosti s malostranskými nálezy má především masivní konstrukce ze dřeva a kamení, která byla prozkoumána ve 20. letech 20. století v prostoru III. nádvoří Pražského hradu a časově zařazena do mladohradištního období (FROLÍK/SMETÁNKA 1997, 89). Její interpretace jako centrální komunikace hradu i přes konstrukční podobnosti není ve světle nového zpracování přijímána bez výhrad (BOHÁČOVÁ 1999, 704–707, 713).

Závěr

Nález dřevěných cest v jihozápadním rohu Malostranského náměstí představuje společně se starší mozaikou nálezů citelný vklad do poznání schématu komunikační sítě podhradí Pražského hradu v raném středověku. Mimořádný přínos spočívá především v samotné dislokaci odhalených úseků cest, které se v této době nacházely ve strategické poloze před jeho opevněním, v místech potenciálního vstupu, patrně brány do centra podhradí. Jejich spojitost s fortifikačním systémem je vysoce pravděpodobná obzvláště v souvislosti se starším nálezem masivní dřevěné konstrukce tzv. strategické stavby pod podlahou sklepa domu čp. 259 (Hartigovský palác), bezprostředně sousedícím s plochou našeho výzkumu, a s nedávno odhaleným úsekem raně středověkého opevnění v těmže objektu (strategická stavba ČIHÁKOVÁ 2001, 74–85; detailně výzkum č. 12/93 ČIHÁKOVÁ/MÜLLER 2008; opevnění ČIHÁKOVÁ v tisku). Pracovním způsobem lze nalezené cesty spojit s několika známými archeologicky doloženými úseky komunikací ze severní a především z východní části Malé Strany, které svou konstrukcí a stratigrafickou pozicí zapadají do daného časového kontextu (ČIHÁKOVÁ 1999, 19; ČIHÁKOVÁ 2000a, 175sq.; ČIHÁKOVÁ/MÜLLER 2008; ČIHÁKOVÁ/ZAVŘEL 1997,

99–100; ČIHÁKOVÁ/DRAGOUN/PODLISKA 2000, 131–133) (obr. 10). Detailnější poznání podoby, postupné proměny a především celkové chronologie vývoje celého komunikačního systému malostranského podhradí je i nadále jedním z důležitých úkolů budoucího archeologického výzkumu nejstaršího historického jádra Prahy.

LITERATURA

- BOHÁČOVÁ 1998 — Ivana BOHÁČOVÁ: K problematice dispozice a komunikačního systému Pražského hradu v raném středověku. *Archaeologia historica* 23, 1998, 9–19.
- BOHÁČOVÁ 1999 — Ivana BOHÁČOVÁ: Archeologický areál pod III. nádvořím Pražského hradu. Poznámky k jeho významu a vypovídací hodnotě jeho pramenů v kontextu studia raně středověkého hradu Praha. *Archeologické rozhledy* 51, 692–714.
- BOHÁČOVÁ 2001 — Ivana BOHÁČOVÁ: Pražský hrad a jeho nejstarší fortifikační systémy. In: M. JEŽEK / J. KLAPŠTĚ (eds.), *Mediaevalia archaeologica* 3. Pražský hrad a Malá Strana, Praha 2001, 179–301.
- BOHÁČOVÁ 2008 — Ivana BOHÁČOVÁ: The archaeology of the dawn of Prague. In: I. BOHÁČOVÁ / L. POLÁČEK (Hrsg.), *Burg – Vorkburg – Suburbium. Zur Problematik der Nebenareale frühmittelalterlicher Zentren, Internationale Tagungen in Mikulčice VII*, Brno 2008, 103–119, Tab. 10–15.
- CYMBALAK/PODLISKA v tisku — Tomasz CYMBALAK / Jaroslav PODLISKA: Výzkum domu čp. 260/III na Malostranském náměstí v Praze. *Archeologické výzkumy v Čechách 2007* (sborník referátů z informačního kolokvia). Zprávy České archeologické společnosti.
- ČIHÁKOVÁ 1996 — Jarmila ČIHÁKOVÁ: Praha 1-Malá Strana, Tržiště čp. 259/III. Nálezová zpráva o výzkumu 12/93 PÚPP. Uloženo: Archiv nálezových zpráv ARÚ AV ČR Praha čj. 6053/96.
- ČIHÁKOVÁ 1997 — Jarmila ČIHÁKOVÁ: Sdělení o archeologickém a palynologickém výzkumu v Praze – Malé Straně (čp. 259/III). In: J. KUBKOVÁ / J. KLAPŠTĚ et al. (eds.), *Život v archeologii středověku – Sborník příspěvků věnovaných Miroslavu Richterovi a Zdeňku Smetánkovi*, 1997, 120–129.
- ČIHÁKOVÁ 1998 — Jarmila ČIHÁKOVÁ: Praha 1-Malá Strana, Josefská a Mostecká ulice. In: Z. Dragoun a kol., *Archeologický výzkum v Praze v letech 1995–1996. Pražský sborník historický XXX*, 1998, 251–291.
- ČIHÁKOVÁ 1999 — Jarmila ČIHÁKOVÁ: Malá Strana od pravěku do vrcholného středověku. In: P. VLČEK a kol., *Umělecké památky Prahy – Malá Strana*. Praha, 11–27.
- ČIHÁKOVÁ 2000a — Jarmila ČIHÁKOVÁ: Prag um das Jahr 1000. In: A. WIECZOREK / H. M. HINZ (eds.), *Infrastruktur, Verkehrsweisen, Europas Mitte um 1000. Handbuch zur Ausstellung*, Stuttgart 2000, 175–178.
- ČIHÁKOVÁ 2000b — Jarmila ČIHÁKOVÁ: Praha 1-Malá Strana, Mostecká ulice. In: Z. Dragoun a kol., *Archeologický výzkum v Praze v letech 1997–1998. Pražský sborník historický XXXI*, 2000, 347–393.
- ČIHÁKOVÁ 2001 — Jarmila ČIHÁKOVÁ: Raně středověké fortifikace na jižním okraji pražského levobřežního podhradí. In: M. JEŽEK / J. KLAPŠTĚ (eds.), *Mediaevalia archaeologica* 3. Pražský hrad a Malá Strana, Praha 2001, 29–135.
- ČIHÁKOVÁ 2003 — Jarmila ČIHÁKOVÁ: Praha 1-Malá Strana, Malostranské náměstí čp. 2/III, Nálezová zpráva o výzkumu 28/00 NPÚ Praha. Uloženo: Archiv nálezových zpráv ARÚ AV ČR Praha čj. 9441/03.
- ČIHÁKOVÁ 2004a — Jarmila ČIHÁKOVÁ: Praha 1-Malá Strana, Malostranské nám. čp. 271/III. In: Z. Dragoun a kol., *Archeologický výzkum v Praze v letech 2001–2002. Pražský sborník historický XXXIII*, 2004, 332–399.
- ČIHÁKOVÁ 2004b — Jarmila ČIHÁKOVÁ: Archeologický výzkum historického jádra Prahy – strategie a dilema. *Forum Urbes Medii Aevi I.*, 2004, 19–27.
- ČIHÁKOVÁ 2008a — Jarmila ČIHÁKOVÁ: Starobylé komunikace pod domem Malostranské náměstí čp. 2/III. *Archeologický výzkum NPÚ Praha č. 28/00. Edice Archeologické prameny k dějinám Prahy*, sv. 1, Praha 2008, (e-Book).
- ČIHÁKOVÁ 2008b — Jarmila ČIHÁKOVÁ: Dřevěné vozovky z 10. století pod domem Malostranské náměstí čp. 271/III. *Archeologický výzkum NPÚ Praha č. 6/01. Edice Archeologické prameny k dějinám Prahy*, sv. 2, Praha 2008, (e-Book).
- ČIHÁKOVÁ v tisku — Jarmila ČIHÁKOVÁ: Praha 1-Malá Strana, Tržiště čp. 259/III – Hartigovský palác. In: Z. Dragoun a kol., *Archeologický výzkum v Praze v letech 2007–2008. Pražský sborník historický v tisku*.
- ČIHÁKOVÁ/DOBŘÝ 1999 — Jarmila ČIHÁKOVÁ / Jaroslav DOBŘÝ: Dendrochronologie v pražském suburbium. *Archeologie ve středních Čechách* 3, 1999, 337–352.
- ČIHÁKOVÁ/HAVRDA 2008 — Jarmila ČIHÁKOVÁ / Jan HAVRDA: Malá Strana v raném středověku. Stav výzkumu a rekapitulace poznání. *Archeologické rozhledy LX*, 2008, 187–228.
- ČIHÁKOVÁ/MÜLLER 2008 — Jarmila ČIHÁKOVÁ / Martin MÜLLER: Dřevěná cesta přes mokřinu v jihozápadním rohu Malostranského náměstí. Vyhodnocení archeologických výzkumů. *Edice Archeologické prameny k dějinám Prahy*, sv. 3, Praha 2008, (e-Book).
- ČIHÁKOVÁ/ZAVŘEL 1997 — Jarmila ČIHÁKOVÁ / Jan ZAVŘEL: Ibráhímův text a archeologické poznání Malé Strany. *Archaeologica Pragensia* 13, 1997, 93–103.
- ČIHÁKOVÁ/ZAVŘEL 1998 — Jarmila ČIHÁKOVÁ / Jan ZAVŘEL: Praha 1-Malá Strana, Karmelitská ulice. In: Z. Dragoun a kol., *Archeologický výzkum v Praze v letech 1995–1996. Pražský sborník historický XXX*, 1998, 260.
- ČIHÁKOVÁ/DRAGOUN/PODLISKA 2000 — Jarmila ČIHÁKOVÁ / Zdeněk DRAGOUN / Jaroslav PODLISKA: Pražská sídelní aglomerace v 10. a 11. století. In: L. POLANSKÝ / J. SLÁMA / D. TŘEŠTIK (eds.), *Přemyslovský stát kolem roku 1000. Na paměť knížete Boleslava II. († 7. února 999)*, Praha 2000, 127–146.
- DOBŘÝ 2007 — Jaroslav DOBŘÝ: Zpráva o zjišťování druhu dřeviny u vzorků z většinou rozložených dřevěných konstrukcí z výkopů v podzemí domu čp. 260 na Malostranském náměstí. Výzkum č. 2006/21. část I, II, III, Dodatek. Rukopis, Praha 2007. Uloženo: Archiv Archeologického odboru NPÚ Praha.
- FROLÍK/SMETÁNKA 1997 — Jan FROLÍK / Zdeněk SMETÁNKA: Archeologie na Pražském hradě. Praha – Litomyšl 1997.

- HRDLIČKA 2000 — Ladislav HRDLIČKA: K proměnám středověké Prahy. In: Prague. A Hub of European Culture. International Symposium ICOMOS 2000. May 16–19, 2000. Praha 2000, 48–53.
- JEČNÝ 1987 — Hubert JEČNÝ: Obranné systémy Prahy v raném středověku. *Staletá Praha* 17, 1987, 21–37.
- ŘEHÁK 2007 — Josef ŘEHÁK jun.: Malostranské náměstí čp. 260/III, Praha 1-Malá Strana, speleologický průzkum podzemní chodby, technická zpráva. Řehák Josef – Speleo, Hradec Králové 2007.
- ŘEHÁK 2008 — Josef ŘEHÁK jun.: Malostranské náměstí čp. 260/III, Praha 1-Malá Strana, speleologický průzkum studny, technická zpráva. Řehák Josef – Speleo, Hradec Králové 2008.
- PODLISKA/HAVRDA/KOVÁŘ 2003 — Jaroslav PODLISKA / Jan HAVRDA / Miroslav KOVÁŘ: Dům čp. 249/III v Nerudově ulici na Malé Straně (příspěvek ke spolupráci archeologie a stavebně-historického průzkumu). *Staletá Praha* 24, 2003, 29–54.
- VLČEK 1999 — Pavel VLČEK a kol.: Umělecké památky Prahy – Malá Strana. Praha 1999.
- ZAVŘEL 2001 — Jan ZAVŘEL: Geologie, morfologie a osidlování malostranské kotliny. In: M. JEŽEK / J. KLÁPŠTĚ (eds.), *Mediaevalia archaeologica* 3. Pražský hrad a Malá Strana, Praha 2001, 7–27.

SUMMARY

New discoveries of early medieval roads at Malá Strana in Prague

(contribution to the research of the road network of the settlement below the Prague castle)

Keywords: Early Middle Ages – Prague – Malá Strana/Lesser Town – archeology – pre-location settlement – fortification – timber roads – 9th–11th century

Between the years 2006 and 2008 a thorough rescue archaeological research was conducted on the plot of a former town house no. 260/III (Lesser Town Square, Prague 1). The excavations completely analyzed the significantly undestroyed historical terrains at several places endangered by building activity. The building, the first records of which trace back to the beginning of the 15th century, is situated in the South-East corner of Lesser Town's Square. History of the settlement of this place is fairly older and can be connected to the beginnings of Early Medieval suburbium under the Prague Castle in the centre of nowadays Lesser Town. Approximately 270 m³ of occupation area with an extraordinarily complicated stratigraphy, at times even 4 metres wide, was archaeologically analyzed, and more than 18 500 artefacts were extracted, dating from Early Medieval to Modern Age. Later examined situations had a logical connection to the building development of the house-building process from the period of High Middle Ages to the the latest alterations in the 1st half of the 19th century. Various recessed buildings, fragments of the oldest masonry build-up area and above all the fortification elements of Lesser Town from the second half of the 13th century were documented. The older layer proved a dynamic settlement usage of the explored area since Early Middle Ages. It is represented by a massive functionally structured settlement strata. Relicts of several wooden road constructions leading in three directions, preserved in some parts in several levels, belonged to exceptional archaeological situations. Periods of their creation and subsequent usage varied. The roads, according to their stratigraphical position as well as finds of pottery, can be generally dated to a space of time from the end of the 9th to the end of the 11th century. The discovery of wooden roads situated in the South-West corner of Lesser Town's Square signifies together with an earlier mosaic of findings a considerable contribution to the knowledge of the structure of communications network of the suburbium of the Prague Castle in Early Middle Ages. The extraordinary contribution lies in the dislocation of the revealed sections of roads found in the strategic position in front of its fortification in the area of a potential entrance, probably a gate into the centre of the suburbium. Their connection to the fortification system is highly probable especially in an association with an earlier find of a massive wooden construction which can be taken into consideration as a strategic point situated under the floor of the cellar of the house no. 259 (Hartig palace). Excavated roads can be connected to several known and archaeologically documented sections of the communications located in Northern and especially Eastern parts of Lesser Town which due to their construction as well as stratigraphical position belong to the given chronological context (Fig. 10). A more detailed study of the shape, gradual transformation and above all total chronology of the development of the whole communications system of Lesser Town's suburbium still remains one of the potential targets of a future archaeological research of the oldest historical centre of Prague.

English by Bohumila Cymbalak Jankovská

Příspěvek je výstupem institucionálně financovaného výzkumného záměru MK 07503233303 „Odborné poznávání, vědecké hodnocení, dokumentování a evidence nemovitého kulturního dědictví, identifikace statků, které mohou být chráněny“, dílčího úkolu 307 „Odborné zpracování a vědecké vyhodnocení záchranných archeologických výzkumů nemovitých kulturních památek a památkových území jako nových pramenů k dějinám území ČR“.

Jaroslav PODLISKA
Národní památkový ústav v hl. m. Praze
Na Perštýně 12, 110 00 Praha 1
podliska@praha.npu.cz

Tomasz CYMBALAK
Národní památkový ústav v hl. m. Praze
Na Perštýně 12, 110 00 Praha 1
cymbalak@praha.npu.cz